

Bitka kod Hastingsa i pad anglosaksonske Engleske

Dana 14. listopada 1066. godine odvila se bitka kod Hastingsa u kojoj je umro posljednji anglosaksonski kralj Engleske, Harold II. Pobjednik bitke bio je normanski vojvoda Vilim Nezakoniti koji je tada u povijest ušao kao Vilim Osvajač. Vilim Nezakoniti okrunjen je kao Vilim I., kralj Engleske, čime su Englesku zahvatile značajne društvene, kulturne i političke promjene. Nekadašnje anglosaksonsko plemstvo zamijenjeno je normanskim, Crkva je reformirana i učvršćena je administracija državnih ustanova. S Normanima je u Englesku stigao i feudalni poredak, a latinski i francuski jezik postali su jezici administracije i značajno preobrazili engleski jezik.

Oko 1200. godine je Layamon, klerik iz Worcestershira, pisao povijest Engleske na engleskom jeziku. Layamonov *Brut* prvi je spomen legende o kralju Arthuru. Iako se priča temelji na domaćoj legendi, ona je nastala pod utjecajem trubadurske poezije, tradicije opjevanja priča o slavnim vitezovima, romantiziranja viteških djela, koja je niknula u Francuskoj. Ovo djelo dakle predstavlja sintezu kultura i jezika, koje je pokrenula Vilimova pobjeda u bitci kod Hastingsa. Kako je nova vlast sa sobom donijela novu političku strukturu i dovela velik broj novog, normanskog stanovništva, započela je sinteza dviju kultura koja se ponajviše očituje u utjecaju na anglosaksonski jezik te novoj dvorskoj i viteškoj kulturi. Bitka kod Hastingsa dakle predstavlja početak jedne nove etape društveno-političkog razvoja Engleske. (Bennett, 2001: 121)

Godine prije invazije

Ranosrednjovjekovnu povijest Engleske obilježavaju invazije raznih naroda koji jedni za drugima mijenjaju strukturu povijesnih zbivanja. Vikinški ratni brodovi spominju se u anglosaksonskoj kronici još 787. godine. Od tada pa nadalje oni vode pljačkaške pohode diljem anglosaksonske zemlje, koji u 9. stoljeću postaju sve češći i opasniji. Pohode je nakratko uspio zaustaviti Alfred Veliki, no opasnost od Danske ponovno raste krajem 10. stoljeća. Novi pljačkaški pohodi Skandinavaca izazivaju krizu u engleskom kraljevstvu. (Skupina autora, 1997: 3981, 3982) S druge strane, Normandija se nalazila na vrhuncu moći, a 1066. godine njezin vojvoda izvršit će invaziju koja

će promijeniti tijek povijesnog razvoja Engleske. (Bates, 2008: 21)

Povijest Normandije možemo pratiti od 911. godine kada je francuski kralj Karlo III. Glupi (898. – 923.) vikinškom vođi Rollu (Hrólfr) ustupio teritorij oko ušća rijeke Seine u zamjenu za zaštitu od daljnjih vikinških napada. Tijekom 10. stoljeća Normandija se širi i postaje vojvodstvo, a u 11. stoljeću postaje jednim od najmoćnijih vojvodstva u francuskom kraljevstvu. Godine 1035., normandijski vojvoda postaje Vilim Vanbračni (1035. – 1087.), nezakoniti sin vojvode Roberta I. (Rowley, 2009: 15)

Godine 1002., engleski kralj Ethelred II. (978. – 1016.) oženio je normandijsku princezu Emu, sestru normandijskog vojvode Richarda II. Njihov sin, Edward Ispovjednik, naslijedio je englesko prijestolje 1042. godine nakon gotovo tri desetljeća izgnanstva u Normandiji. U to vrijeme su u Engleskoj vladali danski kraljevi Knut Veliki (1016. – 1035.), Harold II. (1035. – 1040.) i Harthaknut (1040. – 1042.). Po dolasku Edwarda Ispovjednika na vlast izgrađuju se političke i kulturne veze između Normandije i Engleske, koje će nakon smrti Edwarda Ispovjednika postati sve tjesnije. (Dargie, 2007: 15)

Pitanje nasljedstva

U siječnju 1066. godine engleski kralj Edward Ispovjednik (1042. – 1066.) umro je bez nasljednika. Na samrti je imenovao Harolda Godwinsona, vojvodu od Wessexa i najmoćnijeg čovjeka u kraljevstvu, kao svog nasljednika. Odmah nakon Edwardove smrti anglosaksonski Witenagemot (kraljevsko vijeće) izabrao je Harolda Godwinsona za kralja. Dan nakon smrti Edwarda Ispovjednika, Harold je okrunjen. (Carter, Mears, 2010b: 26) Međutim, javila su se još dva pretendenta za prijestolje. Prvi je bio normandijski vojvoda Vilim Vanbračni, koji je tvrdio da mu je Edward Ispovjednik 1051. godine obećao englesku krunu te da mu je Harold položio zakletvu vjernosti nakon što je 1064. godine doživio brodolom i postao Vilimov zatvorenik. Drugi pretendent bio je norveški kralj Harold Hardrada, koji je pravo na englesku krunu polagao na temelju ugovora između svog prethodnika Magnusa I. i engleskog kralja Hartaknuta (ujedno i kralja Danske), prethodnika Edwarda

Ispovjednika, prema kojem će u slučaju smrti bilo kojeg od njih, drugi naslijediti obje krune. Oba su pretendenta odmah počela okupljati trupe i pripremati invaziju na Englesku. (Dargie, 2007: 27 - 32)

Vilim Osvajač

Vilim je uz vojničke pripreme započeo i pregovore s papinskom kurijom te je papa Aleksandar II. (1061. - 1073.) blagoslovio njegov pohod poslavši mu zastavu, relikviju sv. Petra. Uz takvo priznanje Vilimova prava na englesko prijestolje, Vilim je dobio vojničku pomoć iz mnogih dijelova Francuske, ali i Italije i Španjolske. Vilim je do kolovoza bio spreman na obali La

Manchea, kod Saint-Valery-sur-Somme. (Carter, Mears, 2010a: 266) Ni kralj Harold nije dugo čekao. U travnju je počeo okupljati svoju vojsku, kao i ratnu mornaricu. Harold je tijekom srpnja i kolovoza 1066. godine svoje trupe držao na južnim obalama Engleske, na otoku Wight, čekajući invaziju Normana. (Jenkins, 2011: 49) Međutim, nepovoljne vremenske prilike odgodile su Vilimovu invaziju sve do kraja rujna. Harold Godwinson proveo je ljeto čekajući normanski napad, no kako je bilo vrijeme žetve, početkom rujna bio je prisiljen raspustiti svoje trupe. Potom se i engleska mornarica povukla na Temzu. Nedugo nakon povlačenja u London, Harold je zaprimio vijest kako je Harald Hardrada, norveški kralj, s 300 brodova doplovio do Northumbrije te krenuo prema Yorku pustošeći zemlju. Norveškom kralju se pridružio i Tostig, pobunjeni brat Harolda II. Kralj Harold ponovno je okupio vojsku te krenuo prema sjeveru kako bi se sukobio s norveškom vojskom Harald Hardrade. Sjever su u međuvremenu branile trupe velikaša Morcara i Edwina, no strahovito su poražene 20. rujna 1066. godine u bitci kod Fulforda. Kralj Harold II. nevjerojatnom je brzinom prešao udaljenost od 320 km od Londona do Yorka. (Bennett, 2001: 35, 36) Izenadio je norvešku vojsku te ih je potukao 25. rujna 1066. godine u bitci kod Stamford Bridgea u kojoj su ubijeni norveški

kralj i Haroldov brat Tostig. Bila je to velika pobjeda anglosaksonske vojske. Prema jednom od izvora navodi se kako je od 300 brodova koji su doplovili na obale Northumbrije, bilo potrebno samo 24 kako bi se ostatak norveške vojske vratio kući. (Bradbury, 2010: 158)

Svega tri dana nakon bitke kod Stamford Bridgea, Vilim se nesmetano iskrcao s oko 7000 vojnika kod Pevenseyja u Sussexu, na jugu Engleske, dok se Harold nalazio preko 400 km udaljen. Pevensey je bio stara rimska utvrda, koja se nalazila u zaljevu i stoga bila dobro zaštićena luka za normanske brodove. No kako je to bio močvarni teritorij, bio je nepovoljan za manevriranje te su se Normani uputili prema Hastingsu. Vilim je ondje dao sagraditi drvenu utvrdu odakle su pustošili i pljačkali kraj, što zbog zaliha, što kako bi namamili kralja Harolda u bitku. (Rowley, 2009: 81)

Nakon što je čuo vijest o Vilimovu iskrcavanju, Harold je sa svojom oslabljenom vojskom krenuo prema jugu, dok je velik dio njegove vojske još uvijek bio na sjeveru, a velik dio zaostao u maršu. Pitanje zbog čega je Harold pohitao sa svojom oslabljenom i nepotpunom vojskom na jug ostaje neodgovoreno. Moguće je da je razlog bilo pljačkanje i pustošenje zemlje kojemu je htio što prije stati na kraj ili je htio iznenaditi normanske trupe kao što je iznenadio i trupe norveškog kralja. U svakom

Detalj sa tapiserije iz Bayeuxa prikazom normanske konjice koja juriša prema anglosaksonskom redu štitova.

slučaju, Haroldova vojska bila je prepolovljena. Dana 13. listopada Harold je stigao u blizinu Hastingsa te je zauzeo položaj na Senlac Hillu (današnji gradić Battle u grofoviji Istočni Sussex), desetak kilometara od Hastingsa. Već sljedećeg dana, 14. listopada 1066. godine, Vilim se sa svojom vojskom uputio prema suparničkoj vojsci, koja se još uvijek nije oporavila od dugog marša. (Bennett, 2001: 47, 48)

O veličini dvije vojske teško je govoriti, no današnji historiografi slažu se da je Vilimova vojska brojala 7000–8000 vojnika, od kojih je bilo 1000–2000 konjanika, isto toliko strijelaca, a ostali su bili pješaci. (Bennett, 2001: 33)

Detalj sa tapiserije iz Bayeuxa, s natpisom *Harold Rex Interfectus Est* („Kralj Harold je ubijen“).

Haroldova je vojska brojala otprilike isti broj vojnika, no njegova vojska se sastojala isključivo od pješadije, a čini se i kako je imala vrlo mali broj strijelaca, koji su vjerojatno zaostali u maršu. Englesku su vojsku činile dvije osnovne kategorije vojnika: *housescarls* i *fyrđ*. *Housescarls* je bila stalna vojska, osobna vojska velikaša. *Fyrđ* je bila lokalna narodna vojska koja se sazivala u vrijeme opasnosti, a bila je nešto lakše opremljena. Potonji se najčešće nisu borili izvan grofovije u kojoj su sazvani. (Wood, 2009: 128 - 135)

Bitka kod Hastingsa

Bitka kod Hastingsa započela je 14. listopada 1066. godine u 9 sati, a trajala je cijeli dan. Vojska Harolda Godwinsona nalazila se na uzvisini formirajući red štitova, pa je bila u nešto boljem početnom položaju od Vilimove vojske. Normanska vojska nalazila se podno brda podijeljena u tri divizije. Bretonci su se nalazili s lijeva, Normani pod izravnim zapovjedništvom Vilima i njegovog polubrata Oda u sredini, a Francuzi s desne strane zajedno s plaćenicima. Svaka divizija sastojala se od strijelaca koji su bili naprijed, zatim pješadije te na kraju konjanika. Vilimova je namjera bila oslabiti red štitova prije nego li napadne konjicom. Ipak, Haroldova vojska se na početku čvrsto držala odbijajući napade normanske vojske, koja nije uspijevala probiti red štitova. U jednom od napada, Vilimova bretonska divizija dala se u bijeg, a počela je kružiti i glasina da je Vilim mrtav. Zavladao je panika, a dio engleskih trupa krenuo je u potjeru. Ipak, Vilim je uspio okupiti trupe skinuvši kacigu kako bi pokazao da je živ. U tom trenutku normanska konjica napala je trupe koje su se odsjikle od ostatka engleske vojske i nanijela joj velike gubitke. Još dva puta su Normani hinili povlačenje ne bi li se engleske trupe dale u potjeru, što je omogućilo da konjica napadne raštrkane engleske trupe i odsiječe ih od ostatka vojske. (Bennett, 2001: 50 - 52) Bitka se nastavila sve do kasnih popodnevni sati, kada je umro i sam kralj Harold

Godwinson, no okolnosti su ostale nerazjašnjene (prema sagu iz Bayeuxa usmrtila ga je strijela u oko, no izvori se ne slažu). Čini se kako je to bio odlučujući trenutak i bitci, jer su engleske trupe ostale obezglavljene. Bitka je završila u sumrak pobjedom normanske vojske vojvode Vilima, koji je tada dobio nadimak Osvajač. (Carter, Mears, 2010b: 31)

Nakon bitke kod Hastingsa Vilim se suočio s otporom engleskih velikaša. Witenagemot izabrao je Edgara Ethelinga (unuka Edmunda Ironsidea, Edwardovog brata) za kralja. Vilim se uputio prema Londonu porazivši engleske trupe koje su se odupirale. Engleski vođe predali su se kod Berkhamsteda i Vilim je ušao u London. Dana 25. prosinca 1066., manje od tri mjeseca nakon iskrcavanja, Vilim je okrunjen za kralja u Westminsterskoj opatiji, čime završava era anglosaksonske Engleske. (Bates, 2008: 113 - 116)

Učvršćivanje vlasti

Nakon što je okupirao Englesku, Vilim se suočio s velikim poteškoćama u održavanju kontrole. Godine koje su slijedile obilježile su pobune i nestabilnost u kraljevstvu.

Nakon što je okrunjen za engleskog kralja, Vilim se već u proljeće 1067. godine vratio u Normandiju. Povevši engleske zatvorenike, među kojima su bili i Edgar Etheling, nadbiskup Stigand, vojvode Mercije i Northumbrije Edwin i Morcar, proslavio je trijumf na Uskrs 1067. godine u biskupiji Fecamp. Englesku je na upravu ostavio Vilimu FitzOsbernu i svom polubratu, biskupu Odu. Međutim, zbog pobuna koje su počele izbijati u kraljevstvu, Vilim je bio prisiljen vratiti se u Englesku već krajem godine. (Bennett, 2001: 56 - 58) Unatoč tomu što su se engleski velikaši pokorili Vilimu Osvajaču, pobune su izbijale diljem Engleske sve do 1071. godine. Najveću od pobuna, onu u Northumbriji (1069-70) koja je ojačana i danskom invazijom koju je vodio danski kralj Sven II., ugušio je sam Vilim Osvajač. Nakon pobune, Vilim je opustošio Merciju

i Northumbriju kako bi spriječio jačanje opozicije, kao i invaziju Danaca. (Rowley, 2009: 86 – 91)

Kako bi zadržao red u zemlji, Vilim je započeo izgradnju brojnih utvrda, među kojima i zloglasni *Tower of London*, izgrađen radi osiguravanja kontrole u Londonu. Nakon gušenja pobune u Northumbriji i odbijanja danskih napada, Vilimova vlast u Engleskoj uvelike je učvršćena. Tome je doprinijela i činjenica da ga je 1070. godine okrunio i papin delegat Ermenfrid od Sittena. Do 1072. godine Vilim Osvajač osigurao si je potpunu vlast u Engleskoj i situacija je postala stabilna. (Bates, 2008: 206,207)

Zloglasni londonski Tower, kojega je dao izgraditi Vilim Osvajač kako bi kontrolirao London.

Vilimova vlast u Engleskoj

Jedna od najvećih promjena koje su zahvatile Englesku nakon normanskog osvajanja jest činjenica da su sve visoke dužnosti, što svjetovne, što crkvene, došle u ruke Normana.

Vilim je na početku svoje vladavine obećao poštivati zakone Edwarda Ispovjednika te omogućio engleskim velikašima, koji su mu se pokorili, da zadrže svoje zemlje i pozicije. Međutim, nakon ustanaka koji su buknuili diljem zemlje, Vilim je engleskim velikašima oduzeo zemljišne posjede i pretvorio ih u krunsku zemlju ili predao normanskim velikašima. To je rezultiralo potpunom zamjenom engleske aristokracije onom normanskom. Velik

dio engleske aristokracije migrirao je u druge europske zemlje, posebice u Bizantsko Carstvo te skandinavske zemlje. Normana je u usporedbi s Anglosasima i Dancima bilo veoma malo. U to vrijeme je u Engleskoj živjelo oko dva milijuna Anglosasa i Danaca, dok je Normana bilo svega oko 5000. Kasnije će u Englesku stići i normanski trgovci, svećenici, sluge i žene, pa će broj Normana dostići oko 100 000 ljudi. (Bates, 2008: 205, 206)

O preraspodjeli zemljišta svjedoči tzv. *Doomsday Book* (knjiga Posljednjeg suda, najstarija engleska zemljišna knjiga) koja je završena 1086. godine. U prvom redu je sastavljena radi prikupljanja poreza, jer su Vilimu financije bilo prijeko potrebne, što zbog pobuna u Engleskoj, a što zbog ratovanja u Normandiji. Ona opisuje zemljišne posjede, sadrži podatke o njihovoj veličini, tadašnjem i bivšem posjedniku, visini podavanja i sl. Prema njoj, domaći posjednici su posjedovali još svega pet posto zemlje. Neovisni zemljišni posjed, tj. onaj koji nije obavezan na lenško podavanje, više ne postoji. Sva zemlja, što u vlasništvu velikaša, a što crkve je pod vrhovnim lenškim vrhovništvom kralja. (Bates, 2008: 214, 215) Uz to, tzv. *Salisburyjskom zakletvom* iz 1086. godine, Vilim je spriječio bilo kakvu mogućnost slabljenja kraljevske moći time što je prisilio sve vazale da mu polože zakletvu po kojoj će u prvom redu biti vjerni kralju, a tek onda svom feudalnom senioru. Po tome se engleski feudalizam razlikuje od europskog, po kojem je visoko plemstvo od vazala tražilo potpunu i bezuvjetnu vjernost. Feudalno uređenje je tako postignuto kao nigdje drugdje u Europi. Vilim također posjeduje tvrđavno kraljevsko pravo, prema kojemu gradnju svake utvrde mora odobriti kralj. To mu omogućuje čvrstu kontrolu kraljevstva. (Bates, 2008: 284)

Brojne promjene zahvatile su i Crkvu. Canterburyjskog nadbiskupa Stiganda odmah je zamijenio Lanfranc, Vilimov čovjek. Vilim je osim toga u Englesku pozvao znatan broj normanskih i drugih svećenika, koji su u potpunosti zamijenili engleske biskupe, opate i druga crkvena lica. Tako su primjerice 1087. godine 11 od 15 biskupa bili Normani, a svega jedan od preostala četiri engleski biskup. Osim toga, pod utjecajem clunijevskih reformi, izvršena je crkvena reforma te je znatno unaprijeđena crkvena disciplina – uveden je celibat i zakon protiv simonije (kupovanja crkvenih dužnosti). Svećenstvu je bilo dozvoljeno da na vlastitoj sinodi raspravljaju o crkvenim problemima, kao i da u crkvenim sudovima sude crkvenim licima. Vilim je svoja kraljevska prava proširio i na Crkvu. On je odbio priznati dekret pape Grgura VII. (1073. – 1085.) te zahtijevao da sam postavlja biskupe. Osim toga, Vilim zabranjuje primjenu papinskih dekreta u Engleskoj, objavljivanje crkvenih zakona na crkvenim saborima, kao i ekskomunikaciju plemstva bez njegove suglasnosti. Tako je Vilim crkvenu hijerarhiju

povezao s državnom vlašću i osigurao si vlast nad Crkvom u Engleskoj. (Bradbury, 2010: 267, 268)

Vilim je pri svojoj krunidbi obećao da će poštivati zakone svog prethodnika. I uistinu, struktura vlasti i administrativna podjela zemlje nije se uvelike promijenila. Vilim je zadržao podjelu na četiri grofovije (*shire*), koje se dijele u nekoliko oblasti (*hundred*), a na čijem čelu stoje grofovijски namjesnici (*sheriffi*). Sudska podjela na grofovijске i okružne sudove također je ostala netaknuta, a nadzirali su ih *sheriffi*. Jedina promjena u sudstvu bila je odvajanje crkvenih sudova te uvođenje sudskog dvoboja. (Skupina autora, 1977: 3987, 3988)

Unatoč tome što se struktura vlasti i administracija nisu značajno promijenile, jezik administracije jest. Latinski jezik zamijenio je stari engleski, nedugo zatim i francuski, koji se od sada govorio na dvoru i koji je postao jezik elite. Francuske riječi sve više su ulazile u engleski rječnik te tako značajno transformirale engleski jezik. Kako je francuski postao jezik administracije i govornice su ga ponajprije dvorske elite, riječi koje su ušle u anglosaksonski jezik su prvenstveno administrativne prirode i vezane uz dvor ili feudalni poredak (riječi poput court, treasury, vassal, villain, chivalry, count, baron, duke i druge). (Bennett, 2001: 121)

Nakon 1072. godine Vilim je mnogo više vremena provodio u Normandiji nego u Engleskoj, gdje se također suočavao s pobunama, uključujući onu njegova sina Roberta Curthosea, a njegovim granicama prijetili su i Foulques IV, grof Anjoua, Robert I., grof Flandrije, kao i francuski kralj Filip I. Godine 1087., Vilim Osvajač napao je grad Mantes u oblasti Vexin kojeg je Filip I. pripojio deset godina ranije. Tijekom opsade Vilim je zadobio ozljedu od koje se nikada neće oporaviti. Vilim je umro 9. rujna 1087. godine, a svoje je posjede podijelio između dvaju sinova. Normandiju je naslijedio njegov stariji sin Robert, a Englesku Vilim II. Rufus (Riđi). (Rowley, 2009: 96, 97)

Zaključak

Bitka kod Hastingsa jedna je od najvećih prekretnica u povijesti Engleske. Vilimova pobjeda pokrenula je proces socijalne i političke preobrazbe, koji će se nastaviti u sljedećim stoljećima. Anglosaksonska aristokracija zamijenjena je novom, normanskom koja je sa sobom donijela i novi jezik i novu kulturu. Dolazak Normana za Englesku je značilo i promjene u Crkvi i administraciji, a s normanskom okupacijom u Englesku je došao i feudalizam te je sva zemlja, što u vlasništvu velikaša, a što crkve došla pod lensko vrhovništvo kralja. Normansko osvajanje Engleske preusmjerilo je tijek engleske povijesti prekinuvši političke i kulturne veze Engleske sa skandinavskim zemljama i učvrstivši veze s latinskom Europom, posebice

Francuskom. Ugašena je anglosaksonska kraljevska loza i započela je nova era engleske povijesti.

Summary

Andrea Kovačević,
The battle of Hastings and the fall of Anglo-saxon England

October 14th, 1066 is remembered in history as the day the battle of Hastings took place, and in that battle, the last Anglo-Saxon king of England, Harold II., died. The victor was the Norman duke William, who is remembered in history as William the Conqueror because of that victory. William was crowned as William I., the king of England and, as a result of his crowning, England entered a period of social, cultural and political change. What used to be Anglo-Saxon nobility now was Norman nobility. The Church was reformed and the administration of institutions was strengthened. The Normans brought feudalism in England, and Latin and French became the languages of administration. Latin and French had an immense impact on English language.

Literatura

1. Bates, David 2008. *William the Conqueror*, The History Press, Stroud, Gloucestershire.
2. Bennett, Matthew, 2001. *Campaigns of the Norman Conquest*, Osprey Publishing, Oxford.
3. Bradbury, Jim, 2010. *The Battle of Hastings*, The History Press, Stroud, Gloucestershire
4. Carter, Edgar Hubbard, Mears, Richard, 2010a. *A History of Britain. Book 1 : Picts, Celts, Romans and Anglo-Saxons to 1066*, Stacey International, London.
5. Carter, Edgar Hubbard, Mears, Richard, 2010b. *A History of Britain. Book 2: The Normans, Magna Carta and the Black Death, 1066 – 1484*, Stacey International, London.
6. Dargie, Richard, 2007. *A History of Britain*, Acturus, London.
7. Harvey Wood, Harriet, 2009. *The Battle of Hastings. The Fall of Anglo-Saxon England*, Atlantic Books, London
8. Jenkins, Simon, 2011. *A Short History of England. The Glorious Story of a Rowdy Nation*, Profile Books, London.
9. Rowley, Trevor, 2009. *The Normans*, The History Press, Stroud, Gloucestershire.
10. Skupina autora, 1977. *Velika ilustrirana povijest svijeta, knjiga 9*, Otokar Keršovani, Rijeka.